

Anders Horsbøl, Inger Lassen & Anne Grethe Julius Pedersen: Klimaforandringer og hverdagsliv. En diskursanalytisk undersøgelse af lokale involveringsprocesser

Syddansk Universitetsforlag, Odense, 2015, 166 s., ISBN: 978-87-7674-694-0

Når involvering og dialog er mere end buzzwords...

Rammesætning

Jeg er som kommunikationsforsker ikke særligt teoretisk/metodisk optaget af klimaproblematikker, men har læst denne bog med interesse for at se, hvordan en diskursanalytisk undersøgelse af lokale involveringsprocesser i et stort, komplekst og ambitiøst projekt med mange aktører er håndteret, og hvilken viden, der kommer ud af det. Helt kort, så er jeg imponeret af bredden og dybden i dette projekt, hvor det lykkes at rumme en høj grad af kompleksitet samtidig med, at bogen er letlæst med god argumentation for de mange valg, der har skullet træffes og mange fine eksempler, som understøtter de centrale pointer.

Umiddelbart tænker jeg, at de første kapitler, som introducerer til den teoretiske og metodiske ramme vil være relevant for forskere og studerende, som vil fokusere på borgerinddragelsesprocesser, mens de sidste kapitler om det konkrete forløb snarere vil have interesse for konsulenter og andre, der står overfor at skulle planlægge og/eller agere i lignende processer.

Varedeklaration

”Klimaforandringer og hverdagsliv undersøger – i et kommunikativt perspektiv – hvordan kommunale myndigheder etablerer dialog

Boganmelder: **Birgitte Ravn Olesen**, Institut for Kommunikation, Virksomhed og Informationsteknologier, Roskilde Universitetscenter (RUC).

med borgere og andre aktører for at involvere dem – eller bringe dem til at involvere sig – i opgaven med at finde lokale svar på globale udfordringer. Bogens case studie er Frederikshavn Kommune, som siden 2007 har arbejdet hen imod at blive selvforsynende med vedvarende energi. På baggrund af en række analyser af det hidtidige forløb giver bogen et overblik over og en diskussion af de kommunikative muligheder og begrænsninger i et projekt som dette. Den kan således identificere et komplekst sæt af barrierer, men også udpege en række uudnyttede potentialer for de mange forandringsprocesser, som i øjeblikket igangsættes landet over” (fra præsentation på forlagets website).

9 kapitler

Når jeg vælger at tage præsentationen fra forlagets website, så er det fordi, at jeg finder den ganske dækkende. Bogen består af 9 kapitler, først en introduktion, derefter 3 kapitler, som introducerer til den analytiske ramme, så 4 kapitler med konkrete nedslagspunkter i hhv. casen Energi byen Frederikshavn, Energi by sekretariatets strategi for involvering, og herefter hhv. borgernes og virksomhedernes involvering i Energi byen, som denne udfoldede sig i projektperioden. Til slut opsummeres hovedpointer og der peges forsigtigt fremad.

I *kapitel 2* udpeges såkaldte makrodiskurser om klimaforandringer; grøn guvernemantalitet, økologisk modernisering, miljøaktivisme og Prometheus-diskursen. De 4 diskurser opsummeres i en model, hvor akserne er ”+/- betydning for eksisterende livsformer” og ”Cen-

tral >< decentral styring". Det slås fast, at der ikke er tale om homogene meningsuniverser, men om diskurser, som udfordrer hinanden og på visse områder har paralleller. I den senere analyse af borgere og virksomheders involvering bliver det tydeligt, hvordan det får betydning, hvilke diskurser, der bliver trukket på i forskellige kontekster og af forskellige aktører.

Kapitel 3 sætter fokus på involvering og dialogiske kommunikationsformer. Forfatterne ser intentionerne i Energiby projektet i forlængelse af idealer om, at borgere ikke bare skal forstå, men engagere sig i videnskabelige og samfundsmæssige problemstillinger. De tager afsæt i den dialogiske drejning indenfor kommunikationsforskningsfeltet, og deres intention er at bidrage til en reflektiv undersøgelse af konkrete dialogiske processer, hvor de både trækker på dialogiske fordringer og forholder sig kritisk over for de begrænsninger, dialogen får i praksis. Her er altså ingen jubeloptimisme om etablering af magtfrie dialoger, men et mål om at kunne udpege dialogiske muligheder i konkrete praksisser. Bakhtins begreber om centrifugalitet (lukke op) og centripetalitet (lukke ned) i forhold til, hvordan forskellige stemmer får plads i dialogen, bliver centrale analytiske pejlemærker, som dog undervejs nærmest sættes lig bottom-up og top-down tilgange til involvering.

Forfatterne har i dette kapitel en model over dialogiske processer, hvor de foreslår, at der i alle processer er et forløb fra en åben proces med mange stemmer, som de karakteriserer som "centrifugal (Bakhtin)" mod en afrundende proces frem mod "argumentativ konsensus". Sidstnævnte proces betegnes "Centripetal (Habermas). Forfatterne skriver ganske vist, at modellen beskriver, hvad der i praksis ofte sker i kommunikationsprocesser, men den kan læses som en normativ ramme for, hvordan man i dialogiske processer arbejder frem mod afklaring. Jeg savner en mere kritisk refleksion over, hvordan man kan arbejde mod beslutninger samtidig med, at man fastholder en pluralitet af stemmer. Den senere analyse af, hvordan borgerne falder fra kan måske forstås i lyset af Energiby sekretariatets forsøg på styring frem mod "argumentativ konsensus"?

Kapitel 4 introducerer til neksusanalyse som en diskursanalytisk ramme. Ideen med neksusanalysen er, at alle former for social praksis omfatter en række medierede handlinger, som på en gang er muliggjorte og begrænsede af de diskurser og fysiske og strukturelle rammer, der er til stede i en specifik kontekst. En neksusanalyse foregår i tre faser; at træde ind i neksus (afklare, hvor det vil være relevant at iagttage de aktører, der er centrale for processen), at navigere i neksus (kortlægge forskellige semiotiske relationer og typer af interaktion mellem aktører) og at ændre neksus (bidrage til ændrede sociale praksisser). Hvor forfatterne har arbejdet indgående med de to første faser, så har de valgt ikke at være aktivt bidragende til at ændre den sociale praksis. Det ville have været spændende at læse om, hvad en mere aktivt involverende forskerposition kunne have bidraget til. Forfatterne har dog øje for, at de med deres diskursanalyse indgår i en social praksis og dermed kan have bidraget til at skærpe aktørernes blik for muligheder og begrænsninger i forhold til at ændre praksisser.

I kapitel 5 indledes analysen med en beskrivelse af Energiby Frederikshavn som en neksus af genrer. Vi får her indkredset den kontekst, som Energibyens interessenter interagerer med og indenfor, og som sætter rammerne for, hvilke muligheder og begrænsninger, der kan forhandles i forhold til at nå Energibyens mål. Desuden tegnes et kort over alle de kommunikative genrer, der er i spil i projektet, og forskernes udpegning af og grundelse for deres nedslagspunkter.

Kapitel 6, 7 og 8 rummer analyser af de processer, som fandt sted.

I kapitel 6 ligger fokus på invitationen af borgere, hvor forfatterne især hæfter sig ved, at man i annonce og pressemeddelelse skriver "Energiby søger aktivister". "Aktivist" forbindes normalt med en person, som handler udenfor det officielle eller parlamentariske system, men i denne sammenhæng rekonstrueres begrebet, og det er tilsyneladende op til læseren at indholdsudfylde, hvordan hun vil være aktiv i forhold til Energiby.

Kapitel 7 har fokus på, hvordan borgerne italesætter Energibyprojektet på borgermø-

der, og hvordan borgerinddragelsen er organiseret. Diskurser om ”økologisk modernisering”, ”grøn vækst” og ”branding”, hvor fortsat økonomisk vækst går hånd i hånd med miljømæssige tilpasninger, dominerer på bekostning af fokus på bæredygtighed og CO2 reduktioner. Borgerinddragelsesprocessen rummer både centrifugale og centripetale tendenser; i begyndelsen er mulighedsrummet meget åbent, men også diffust, mens det frem mod afholdelse af en såkaldt ”Energiuge” bliver stadigt mere top-down orienteret, idet Energiiby sekretariatet søger at få borgerne til at påtage sig opgaver i forbindelse med dette arrangement. Det lykkes i ret begrænset omfang, og herefter falder en del borgere fra.

I kapitel 8 møder vi virksomhederne. Her vælger forskerne at fokusere på processer omkring ”Det grønne hus”, som er et projekt, der handler om at skabe et moderne lavenergihus, som er attraktivt og konkurrencedygtigt sammenlignet med andre lavenergi huse. Forfatterne påpeger, hvordan en lokal vækst diskurs helt fra start tenderer mod at overskygge klima- og miljømæssige aspekter. Det ses fx i invitationen til virksomheder om at deltage i en workshop, hvor indledningen lyder ”Kan din virksomhed få en forretning ud af Energiiby Frederikshavn?” Relationen til det lokale erhvervsliv har karakter af en top-down proces, som styres af det lokale Erhvervsråd, men på et tidspunkt overtager nogle af de lokale virksomhedsaktører styringen, og det ses som en succes, at det til slut er dem, som inviterer til åbent hus i Det Grønne hus.

I kapitel 9 samles op og perspektiveres. Forfatterne påpeger, at kommunikation i in-

volveringsprocessen ikke blot kan ses som ”snak”, men som handlen, fordi der sker noget, når borgere og virksomhedsaktører mødes i nye fora. De påpeger imidlertid, at man godt kan skelne mellem de handlinger, som præger det kommunikative og diskursive rum mellem deltagerne, og de handlinger, som også får virkning uden for dette rum. Efter en opsamling af processens konkrete aftryk må de konkludere, at virkningerne af indsatserne har været beskedne. I forlængelse heraf refereres der indgående til et interview med den nye projektchef for Energiiby, hvor han udpeger nye strategier for borgerinddragelse. Disse lyder umiddelbart relevante, men som læser er det ærgerligt, at disse finder sted udenfor projektperioden, og dermed ikke er gjort til genstand for analyse. De kan nemt læses som ”løsninger”, hvilket de næppe er, hvis de gøres til genstand for en lige så gennemgribende analyse, som den, der har fundet sted. Jeg savner derfor forfatternes egen teoretisk og empirisk begrundede perspektivering; hvad har I/de lært? Og med hvilke konsekvenser for fremtidige projekter?

En kvalitet ved denne bog er, at den på 150 sider når både at favne bredt; Energiiby projektet i Frederikshavn sættes i en global klimaforandringskontekst, og dybt; vi når helt ind på borgermøderne og de processer, som her udspiller sig. Bogen er særdeles velskrevet og der må have fundet et tæt samarbejde sted mellem de tre forfattere, da man som læser tages godt ved hånden med en tydelig struktur, som går igen i alle kapitler og en sikker håndtering af såvel begrebsapparat som analysestrategi.